

1) De thuisblijvers

Brabanders stemmen niet graag. Van alle provincies kende Brabant bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2010 de laagste opkomst. Bovendien is er sprake van een dalende trend. Steeds minder mensen brengen hun stem uit. Veel mensen, waaronder politici, vinden die lage opkomst een probleem. De gemeente is immers de overheid die het dichtst bij de burger staat en de politieke partijen verdienen te weten hoe u over ze denkt.

De lage opkomst is inderdaad een probleem, maar wel te verklaren. Er zijn veel redenen waarom mensen thuisblijven. De volgende drie zijn het meest noemenswaardig. Allereerst zijn veel inwoners ontevreden over de politiek, vooral die in Den Haag. Veel niet-stemmers vinden politici onbetrouwbaar en zijn er cynisch over. Deze opvatting werkt door in het beeld wat mensen van de lokale politiek hebben.

Een tweede reden waarom veel mensen thuisblijven, is omdat ze eigenlijk niet weten waarom de gemeentelijke politiek voor hen relevant is. Het besef dat de gemeente over belangrijke zaken gaat als zorg, openbare ruimte, veiligheid, bijstand en nog vele andere is bij veel inwoners onvoldoende aanwezig.

Een derde reden waarom veel mensen thuisblijven is dat ze onvoldoende verschil zien tussen partijen. In campagnes waar vrijwel alle partijen “leefbare kernen” en een “prettig woon- en werkklimaat” voorstaan, blijkt het lastig om te achterhalen waar partijen nu echt onderscheidend in zijn.

Veel politici weten dat achter de dalende opkomst structurele problemen schuilgaan. Creatieve manieren om de opkomst te verhogen, zoals een verkiezingsfeest, mensen op de foto met een potlood onder hun neus (Heusden/Waalwijk) of presentjes uitdelen, zorgen voor positieve aandacht. Helaas veranderen de onderliggende oorzaken en opvattingen die de kiezer over de lokale politiek heeft er nauwelijks door.

De uitdaging voor politici is het belang van de gemeentelijke politiek beter benadrukken. Lokale politici bepalen straks welke straat wordt aangelegd, waar u mag bouwen en (vanaf 2015) of uw tante nog hulp in de huishouding krijgt. Dat veel kiezers bovendien vinden dat partijen op al die thema's onvoldoende verschillen, mogen de partijen zich zeker in een wereld van kieskompassen en stemwijzers aantrekken.

De lage opkomst is erg, maar niet meer dan een thermometer voor de echte problemen van de (lokale) politiek. Pas als politici meer zichtbaar zijn, ook buiten de verkiezingen, en met inwoners in debat gaan over het belang van gemeentelijke politiek en de onderwerpen waarover wordt besloten, is herstel mogelijk. Pas dan zal de opkomst kunnen stijgen.

Julien van Ostaaijen is onderzoeker en docent lokaal bestuur en anti-establishment politiek aan de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, Tilburg University.

2) Word raadslid!

Vorige week schreef ik over mensen die niet de moeite nemen om te stemmen. Vandaag bespreek ik met u een zeldzamer menstype, namelijk het type dat al maanden intensief met de gemeenteraadsverkiezing bezig is. Het (kandidaat-)raadslid.

Nederland kent ruim 9.000 raadsleden. Zij nemen namens ons besluiten. Het meest zichtbare moment waarop ze dat doen is tijdens de gemeenteraadsvergadering. Elke gemeente heeft ongeveer een keer in de zes weken een gemeenteraadsvergadering. Die is openbaar en voor iedereen toegankelijk.

Gemeenteraadsleden bereiden daarnaast deze vergaderingen voor, lezen stukken en onderhouden contacten met inwoners. Al deze activiteiten kosten een gemiddeld raadslid ongeveer zeventien uur per week. Naast een (full time) baan is dat een forse investering. Alleen al om die reden verdienen ze ons respect. Het raadslidmaatschap kost vooral veel avonden. En op verjaardagen heb je meestal iets uit te leggen als je in de lokale politiek zit. Dat een op de drie raadsleden bovendien te maken heeft met (verbale) agressie is een grote en nog onvoldoende onderkende schande. Helaas waarschijnlijk kenmerkend voor de maatschappij en niet enkel voor het raadslidmaatschap.

Gelukkig zijn er nog altijd mensen die raadslid willen worden. Dat heeft verschillende redenen. Ze willen zich inzetten voor de gemeenschap, worden geactiveerd door iets in hun omgeving (bijvoorbeeld een actie van de gemeente die ze niet waarderen) of zien het (ook) als een stap in hun persoonlijke ontwikkeling.

Voor het raadslidmaatschap krijg je gelukkig veel terug, met name de voldoening van het inzetten voor je gemeente. Je staat niet aan de zijlijn, maar kunt daadwerkelijk iets betekenen. Je bent bovendien bij alle ontwikkelingen in de gemeente betrokken en wordt voor alle (sociale) activiteiten daaromtrent uitgenodigd. Daarnaast kent het raadslidmaatschap een behoorlijke vergoeding (afhankelijk van de gemeentegrootte). De drempel om raadslid te worden is laag. Politieke partijen zitten om u te springen. In 2010 had bijna de helft van alle politieke partijen moeite om kandidaten voor de gemeenteraad te vinden. Waar wacht u dus nog op?

En als u niet geïnteresseerd bent in politiek of geen lid bent van een politieke partij, is dat nog beter. Immers meer dan 95% van de Nederlanders is geen lid van een politieke partij, 70% beschouwt zichzelf niet als een aanhanger van een politieke partij en bijna 40% van de Nederlanders is zelfs nauwelijks of niet geïnteresseerd in politiek. Hoe minder u dus bij de politiek betrokken bent, hoe meer u juist die groepen Nederlanders in uw gemeente kunt vertegenwoordigen. De conclusie lijkt me dus ook in dit geval simpel: word raadslid! (In een van de volgende columns leg ik u uit hoe).

Julien van Ostaaijen is onderzoeker en docent lokaal bestuur en anti-establishment politiek aan de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, Tilburg University.

3) Hulp van boven

De politici in Den Haag houden zich graag met de lokale verkiezingen bezig. Door de perikelen rondom Plasterk was dat even wat minder zichtbaar, maar ik kan u garanderen dat u Rutte, Samson, Buma en andere landelijke politici nog veelvuldig gaat horen en zien over de gemeenteraadsverkiezingen.

Op eerste gezicht is dat vreemd. Gemeenteraadsverkiezingen zijn *lokale* verkiezingen. U bepaalt aan de hand van *lokale* thema's en *lokale* kandidaten wie u in uw *lokale* gemeenteraad wilt zien.

De bemoeienis van landelijke politici met de lokale verkiezingen vindt op verschillende manieren plaats. Allereerst komen landelijke politici naar de gemeenten om daar op pleinen en markten hun lokale partijgenoten te ondersteunen. Ten tweede is er hulp van de hoofdkantoren van de landelijke partijen. De hoofdkantoren van PvdA, CDA en andere partijen leveren folders, pennen en ander campagnemateriaal, maar geven bijvoorbeeld ook instructies hoe de lokale verkiezingsprogramma's eruit moeten zien. En als derde gaan landelijke politici ineens allerlei voorstellen doen over de lokale politiek, zoals onlangs het voorstel voor de gekozen burgemeester van CDA-leider Buma.

Dergelijke 'bemoeienis' van landelijke politici is begrijpelijk. Ze hopen hiermee hun lokale afdelingen en partijgenoten te helpen. Toch overschaduwde de landelijke aandacht de lokale betekenis van de gemeenteraadsverkiezing. Kiezers vinden het al moeilijk om een keuze te maken en al die landelijke aandacht verleidt dan nog meer om een 'landelijke' keuze te maken, bijvoorbeeld voor of tegen het huidige kabinet.

Er zijn verschillende voorstellen gedaan om de landelijke politiek en lokale politiek uit elkaar te halen. Een voorstel is om alle verkiezingen, Tweede Kamer, provincies en gemeenten, op dezelfde dag te houden. Dan hebben landelijke politici geen tijd zich ook met de lokale verkiezingen bezig te houden. Een ander voorstel is juist alle lokale verkiezingen te spreiden. Want als er elke dag of elke week in een andere gemeente een verkiezing is, hebben landelijke politici ook geen tijd zich met allemaal bezig te houden. De echte oplossing is echter een cultuurverandering. Landelijke politici zouden terughoudender moeten zijn als het over de lokale verkiezingen gaat en deze aan de lokale politiek overlaten. Helaas is de verleiding om dat niet te doen veel te groot. De lokale verkiezingen verliezen daardoor steeds meer hun lokale karakter. En dat is jammer, vooral voor al die hardwerkende lokale politici die op 19 maart niet uw mening over de landelijke politiek willen weten, maar benieuwd zijn hoe u over hen en hun plannen denkt.

Julien van Ostaaijen is onderzoeker en docent lokaal bestuur en anti-establishment politiek aan de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, Tilburg University.

4) De lokalen

Er verschijnen steeds meer peilingen waarin de lokale partijen als de grote winnaar van de gemeenteraadsverkiezingen worden aangewezen. Dat is geen opzienbarend nieuws. De lokale partijen doen het al jaren goed.

Een lokale partij is een partij die niet verbonden is aan een landelijke partij. Of simpeler gezegd een partij die maar in één gemeente aan de verkiezing meedoet. Je kunt de lokale partijen niet op één hoop gooien. Daarvoor zijn er onderling teveel verschillen. Wel kun je een aantal scheidslijnen hanteren. Er zijn lokale partijen die een deelbelang vertegenwoordigen, bijvoorbeeld ouderen of een bepaalde wijk, en partijen die zich voor de hele gemeente inzetten. Partijen met namen als Algemeen Belang of Gemeentebelangen tonen die ambitie zelfs in hun naam. Ten tweede zijn er lokale partijen met slechts één doel, zij verzetten zich bijvoorbeeld tegen een bepaald gemeentelijk project, en partijen die bij veel onderwerpen standpunten hebben. En ten derde zijn er lokale partijen die zich als protestpartij opstellen ten opzichte van andere partijen en lokale partijen die zelf deel uitmaken van de gevestigde macht, bijvoorbeeld door al jaren wethouders te leveren.

In het algemeen kan van lokale partijen gezegd worden dat ze zich meestal sterker dan andere partijen op plaatselijke thema's richten. Ze zijn daarbij niet gebonden aan landelijke ideologieën. Onderzoek van onder meer Marcel Boogers toont aan dat die onafhankelijkheid een van de succesfactoren van lokale partijen is (zie: *Lokale politiek in Nederland*). Veel kiezers van een landelijke partij keren zich af van de in hun ogen onbetrouwbare Haagse politiek. Zij besluiten niet meer te gaan stemmen of kiezen voor een partij die ze niet met de Haagse politiek associëren: een lokale partij. Daarnaast zou een deel van de in het kabinetsbeleid teleurgestelde VVD en PvdA kiezers ook wel eens de overstap naar een lokale partij kunnen maken.

In Brabant stemde in 2010 meer dan 34 procent van de kiezers op een lokale partij. Dat is tien procent meer dan landelijk. Lange tijd deden hier nauwelijks landelijke partijen mee. De niet-katholieke partijen dachten toch geen kans te maken, waarop de katholieke KVP de lokale verkiezingen aan verschillende (katholieke) lokale partijen overliet. Zolang er katholiek gestemd werd, was het allang goed, zo was het idee. Die tijd is inmiddels voorbij. Momenteel doen gemiddeld bijna twee keer zoveel landelijke als lokale partijen aan de verkiezing mee. Dat lokale partijen desondanks de kiezers nog het meest aanspreken, zou landelijke partijen te denken moeten geven.

Julien van Ostaaijen is onderzoeker en docent lokaal bestuur en anti-establishment politiek aan de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, Tilburg University.

5) Even niet belangrijk

De burgemeester is de meest zichtbare bestuurder binnen het lokaal bestuur. Veel inwoners weten van hem of haar de naam. Over de namen van wethouders en raadsleden wordt vaak langer nagedacht. Toch speelt juist de burgemeester bij de verkiezingen maar een kleine rol.

Voor veel inwoners is de burgemeester de ‘baas’ van de gemeente. Desondanks is zijn formele invloed op het beleid beperkt. De beleidsinhoudelijke taken liggen vooral bij de wethouders. Een burgemeester heeft echter wel degelijk wat te zeggen. Hij is voorzitter van de gemeenteraad en voorzitter van het college van burgemeester en wethouders. Daarnaast heeft hij bevoegdheden op het terrein van openbare orde en veiligheid. In die rollen bemoeit hij zich ook met andere bestuurders en beleidsvelden. In de praktijk is de burgemeester daarom vaak een invloedrijk figuur, binnen en buiten het gemeentehuis.

Maar terwijl de kandidaat-raadsleden en wethouders druk zijn met de campagne, zijn de burgemeesters daarin relatief onzichtbaar. Dat is een bewuste keuze. De nationale overheid vindt het belangrijk dat burgemeesters boven de partijen staan en zich niet met partijpolitiek bemoeien. Hoewel vrijwel alle burgemeesters een politieke kleur hebben, doen ze daarom niet mee in de campagne, ook niet voor hun eigen partij. Hooguit geven ze u informatie over de verkiezingen of proberen u uit te leggen waarom het verstandig is om naar de stembus te gaan. In het openbaar houden ze het daar echter bij.

Dat kan in de toekomst veranderen. Zeker nu ook CDA leider Buma zijn steun voor een gekozen burgemeester uitspreekt. Een door de bevolking gekozen burgemeester is een mooie democratische vernieuwing, maar vereist wel aanvullende keuzes.

Allereerst zullen de bevoegdheden van een gekozen burgemeester uitgebreid moeten worden. Een kandidaat-burgemeester zal in de verkiezingscampagne beloften doen over wat hij zal doen als hij gekozen wordt. Met de huidige formele bevoegdheden zal een burgemeester van die beloftes echter weinig waar kunnen maken. Dat zal de kiezers teleurstellen, wat de afkeer van de lokale democratie vergroot.

Vervolgens blijft naast de gekozen burgemeester ook de gekozen gemeenteraad bestaan. Er zijn dan dus twee rechtstreeks door de bevolking gekozen instituties, wat kan botsen als beide ander beleid voorstaan. De taken en bevoegdheden van beide instituties moeten dus nog duidelijk(er) worden vastgelegd. Over dit soort zaken horen we landelijke politici nog weinig. En tot hier goed over is nagedacht, moeten we blij zijn dat we voor de gemeente slechts één keer naar de stembus gaan.

Julien van Ostaaijen is onderzoeker en docent lokaal bestuur en anti-establishment politiek aan de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, Tilburg University.

6) Laat duizend bloemen bloeien

De laatste tijd is er kritiek dat er zoveel politieke partijen meedoen aan de gemeenteraadsverkiezingen. Het zou leiden tot gefragmenteerde gemeenteraden en instabiel bestuur. Er wordt vooral met minachting over lokale partijen gesproken.

De laatste jaren worden er bij elke gemeenteraadsverkiezing een paar honderd nieuwe lokale partijen opgericht. Dat oprichten is niet vanzelfsprekend. Om onder een eigen naam aan de verkiezing mee te doen, dient u een vereniging of stichting te zijn, een notariële acte op te laten stellen en ook bij de Kamer van Koophandel en gemeente langs te gaan. Er dienen statuten te worden opgesteld en enkele waarborgsommen te worden betaald. De keuze voor een naam voor de partij is vervolgens vrij, maar de Kieswet stelt hieromtrent wel regels. Zo mag de naam maximaal 35 tekens bedragen en niet misleidend of in strijd met de goede zeden zijn.

Het oprichten van een lokale partij is vaak de actie van één of enkele personen en daarmee een mooi voorbeeld van actief burgerschap. De oprichters beginnen een politieke partij uit onvrede of om iets voor hun omgeving te doen.

Daartegenover staat de groeiende onvrede over de groei van politieke partijen. Dat zou leiden tot ‘gefragmenteerde gemeenteraden’ of ‘Balkanisering’ van de gemeentepolitiek. Vooral lokale partijen moeten het ontgelden. Zij zouden instabiel zijn. Alleen al vanwege het feit dat meer dan 1000 lokale partijen aan de verkiezingen meedoen, is dat een grove generalisering. Veel lokale partijen zijn verre van instabiel en hebben kundige bestuurders. Ook de kritiek dat wethouders van lokale partijen sneller vertrekken dan wethouders van landelijke partijen klopt niet. Men vergeet bij dergelijke uitspraken vaak dat veel wethouders van landelijke partijen uit zichzelf vertrekken, bijvoorbeeld als ze ergens burgemeester kunnen worden. Politici van landelijke partijen zitten er zeker niet allemaal voor zichzelf, maar als politicus van een lokale partij weet je dat een politieke carrière elders vrijwel uitgesloten is.

Het oprichten van lokale partijen moet geprezen worden. Het is een mooie vorm van actief politiek burgerschap. Datzelfde geldt ook voor het oprichten van lokale afdelingen van landelijke partijen. Voorstellen om met kiesdrempels het aantal (nieuwe) partijen terug te dringen, past daar niet bij. Hoe kun je ooit een grote succesvolle partij worden als je ontwikkeling al in de kiem de nek wordt omgedraaid? Dat het met veel partijen lastig besturen is, mag de mogelijkheid om als individuele burger aan de lokale democratie mee te doen nooit beperken.

Julien van Ostaaijen is onderzoeker en docent lokaal bestuur en anti-establishment politiek aan de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, Tilburg University.

7) Laat raadsleden amateurs blijven

Bij verkiezingen wordt steeds vaker op personen gestemd. Dat wil zeggen dat een kiezer zijn stem gebruikt om het vertrouwen in een bepaald persoon uit te spreken en niet zozeer om een bepaalde partij te steunen.

In Brabant en Limburg ligt het aantal mensen dat zijn stem op een persoon en niet op een partij baseert stukken hoger dan in de rest van het land. Sowieso is bij lokale verkiezingen het aantal voorkeursstemmen hoog. We stemmen dus minder vaak op een partij en zoeken naar een persoon die ons aanspreekt.

Vooraf in kleine gemeenten stemmen mensen op iemand die ze persoonlijk kennen. Dan wordt bijvoorbeeld gezegd: “zij komt bij mij uit de buurt, dus zal wel voor mij opkomen” of “ik ken hem uit het verenigingsleven, dat is wel een goeie”. Voor kandidaat-raadsleden is het daarom van belang dat ze een goed netwerk hebben en veel mensen kennen.

Maar leidt veel mensen met een goed netwerk ook tot een goede gemeenteraad? Een goede gemeenteraad bestuurt op hoofdlijnen. De raad bepaalt de kaders, het college van burgemeester en wethouders voert uit. Maar om op hoofdlijnen te kunnen besturen, is het van belang dat een gemeenteraad weet wat er speelt in de gemeente. Goede gemeenteraadsleden staan daarom met hun benen stevig in de lokale samenleving.

Gemeenteraadsleden zijn amateurs. Het raadswerk kost gemiddeld zeventien uur per week, dus de meeste raadsleden hebben er nog een baan naast. Dat moet vooral zo blijven. Dat raadsleden weten wat er in de wereld buiten het gemeentehuis speelt, is voor het nemen van besluiten over die wereld enorm waardevol. De raad dient daarom te bestaan uit een mix van expertises, opleidingen en beroepen. Daarnaast moet je als raadslid het politieke spel kunnen doorzien en tot op zekere hoogte spelen. Een wetenschappelijke opleiding is daarvoor geen vereiste en ook zeker geen garantie. Gezond boerenverstand is minstens zo waardevol. De raad hoeft dus zeker niet uit alleen maar hoog opgeleiden te bestaan.

Maar nog belangrijker dan beroep of opleiding is wat raadsleden naast hun werk doen. Een gemeenteraad moet bestaan uit mensen die alle geledingen van de gemeentelijke samenleving kennen. Laat de raad dus vooral bestaan uit mensen die bekend zijn met rijke ondernemers en hun problemen, maar ook met mensen die weten hoe het er aan de onderkant van de samenleving aan toegaat. En alles daartussenin. Een goede raad begint met een raad die vertegenwoordigd is in alle netwerken die de lokale samenleving kent. Dat zorgt voor goede besluiten over die samenleving en ook voor herkenbaarheid bij de inwoners.

Julien van Ostaaijen is onderzoeker en docent lokaal bestuur en anti-establishment politiek aan de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, Tilburg University.

8) Wat de politiek u niet vertelt

Bent u al een politicus tegengekomen? Hebben ze u een folder of ander attribuut willen geven? Wellicht wilden ze zelfs met u praten! De kans is groot dat u met de campagne bent geconfronteerd. Al heeft u maar een blik geworpen op de vele posters. Maar weet u al wat u gaat stemmen? Gaat u 'vooruit', bent u voor 'groen doen' of stemt u op 'een goeie peer'.

Dat het in de campagne niet altijd over inhoud gaat, komt deels door het minder ideologische karakter van de lokale politiek. Rechts pleit meer voor veiligheid, links meer voor minima, maar verder is lokaal bestuur vooral praktisch bestuur. "Een lantaarnpaal is niet socialistisch of liberaal, maar moet het gewoon doen", dat soort uitspraken. Het is dan ook niet vreemd dat veel mensen weinig verschil zien tussen partijen.

Zowel de kiezer als de partijen hebben daar schuld aan. Kiezers willen maar beperkt tijd besteden aan het uitzoeken van partijstandpunten. Dat beweegt gemeenten tot het maken van verkiezingskranten en folders. Het verklaart ook de populariteit van digitale stemwijzers waarbij kiezers zelf niet hoeven na te denken, maar een computerprogramma uw voorkeur berekent.

Maar ook politieke partijen kunnen meer doen. Ze spreken zich over enkele thema's onvoldoende uit. Allereerst over de gemeentelijke toekomstplannen. Partijen praten wel over een nieuwe wijk hier of een park daar, maar te weinig over het complete beeld. Hoe moet de gemeente er in 2020 of 2030 fysiek en sociaal uitzien? Dergelijke vergezichten mogen best op lokaal niveau worden voorgelegd, inclusief maquettes en plaatjes.

Daarnaast worden gemeenten in 2015 verantwoordelijk voor jeugdzorg, het aan werk helpen van mensen met een beperking en allerhande zorgvoorzieningen. In debatten verklaren politici dat 'zo goed mogelijk' te willen doen en 'niemand tussen wal en schip te laten vallen'. Om drie redenen wordt het meestal niet concreter. Allereerst is er nog veel onduidelijk, waaronder het budget. Politici begrijpen dus zelf ook niet helemaal wat er op ze afkomt, laat staan dat ze het u uit kunnen leggen. Ten tweede wordt er zoveel op bezuinigd, dat gemeenten al blij zijn als ze de taken überhaupt kunnen uitvoeren, laat staan dat er ruimte is voor grote politieke keuzes. En ten derde menen veel politici dat ze de afgelopen tijd met elkaar (in de gemeenteraad) de richting al grotendeels hebben vastgelegd. Al deze redenen zijn jammer en geen excuus. Partijen moeten zorgen dat er iets te kiezen valt en als er één moment en één thema is waarop de kiezer echte keuzes kan worden voorgelegd, is het nu rondom deze nieuwe taken.

Julien van Ostaaijen is onderzoeker en docent lokaal bestuur en anti-establishment politiek aan de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, Tilburg University.

9) De blanco stem verdient een zetel

Bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen werden bijna 15.000 blanco stemmen uitgebracht. Dat is op het eerste gezicht vreemd, want de blanco stem heeft geen enkele invloed op de uitslag van de verkiezingen. Waarom neemt iemand de moeite daarvoor naar het stembureau te gaan?

U stemt blanco als u geen hokje op het stemformulier inkleurt of bij een stemcomputer de blanco stem knop indrukt. De Kiesraad telt een blanco stem mee voor de opkomst, maar beschouwt deze verder als ongeldig. Toch blijven er mensen blanco stemmen. In Delfzijl in 2006 stemden ruim 3.000 van de 10.000 kiezers blanco. Ze gaven daarmee gehoor aan het verzoek om met een blanco stem te protesteren tegen de bestuurlijke ellende in hun gemeente.

De essentie van de blanco stem is daarmee gegeven. Het is een vorm van protest. Uit de onlangs gepubliceerde 'legitimiteitsmonitor democratisch bestuur 2013' blijkt dat Nederlanders veel vertrouwen hebben in de democratie. Het gaat dan om percentages tussen de 80 en 95%. Aan het andere uiterste van het spectrum staan de politieke partijen. Het vertrouwen in politieke partijen komt zelden boven de 50% en schommelt meestal zo rond de 40%. Maar een kiezer die wel vertrouwen heeft in de democratie, maar niet in de politieke partijen heeft bij de verkiezingen een lastige keuze. Het is óf volledige afkeer van het democratisch proces (thuisblijven) óf steun geven aan een politieke partij. De blanco stem daarentegen verenigt steun voor de democratie en voor verkiezingen met ontevredenheid over het huidige aanbod van partijen.

Ik pleit daarom voor een opwaardering van de blanco stem. Blanco stemmen moeten worden vertaald in niet ingenomen zetels in de gemeenteraden. De redenering die daartoe leidt, is simpel. Als stemmen op VVD of CDA leidt tot respectievelijk VVD of CDA zetels, dan moet blanco stemmen leiden tot lege raadszetels. Op die manier is voor iedereen zichtbaar hoeveel burgers wel het democratische proces steunen, maar zich nog niet gerepresenteerd voelen door de huidige partijen. Eenzelfde soort vernieuwing zou het wat mij betreft zijn om het aantal mensen dat niet is gaan stemmen, ook in de vergaderzalen te melden. Bijvoorbeeld verwerkt in een mooi kunstwerk. Het kijken naar de lege zetels en het aantal niet-stemmers is de beste manier om aan de politici te tonen dat er buiten de vergadertafels van onze volksvertegenwoordigingen nog een wereld te winnen is. Het zal politici hopelijk tot meer inspanning stimuleren om de blanco en niet-stemmer aan te spreken.

Ik wens u in het stembureau vandaag een verstandige keuze toe!

Julien van Ostaaijen is onderzoeker en docent lokaal bestuur en anti-establishment politiek aan de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, Tilburg University.

10) De formatie

De kiezer heeft gesproken. In de gemeenten zoeken de partijen nu onderling naar partijen die samen de gemeente willen besturen. Dat betekent een zoektocht naar een coalitie van partijen die samen meer dan de helft van de zetels in de gemeenteraad hebben en een gezamenlijk programma schrijven met de plannen tot 2018. Deze partijen dragen vervolgens ook de wethouders voor.

Wie denkt dat de onderhandelingen hiervoor pas na de verkiezingen starten, komt bedrogen uit. De onderhandelingen startten al voor de verkiezingen. Soms concreet, soms informeel en aftastend. Als de samenwerking goed was, polsen coalitiepartijen elkaar of ze ook de komende vier jaar met elkaar samen zullen werken. Maar het kan ook zijn dat één of meerdere coalitiepartijen achter de schermen werken aan een andere coalitie. En de partij waarvan men verwacht dat deze de grootste wordt, kan sowieso op veel aandacht rekenen.

Bij onze zuiderburen doen partijen over dat soort afspraken minder moeilijk. In Vlaanderen zijn partijen vaker open over de afspraken die ze voor de verkiezingen met elkaar maken, zogenaamde 'voorakkoorden'. De meeste coalities zijn in Vlaanderen dan ook vaak de dag na de verkiezingen gereed. Dat de onderhandelingen in Nederland daarentegen soms maanden duren, zou kunnen betekenen dat het met het aantal voorakkoorden bij ons meevalt.

In veel gemeenten is het traditie dat de grootste partij het initiatief neemt voor coalitie onderhandelingen. Deze partij nodigt andere partijen uit om te praten. Uiteraard worden daarbij programma's vergeleken, maar een persoonlijke klik is minstens even belangrijk. Dat geldt ook in de landelijke politiek, maar meer nog op het lokale niveau waar de verschillen tussen partijen toch al minder groot zijn en er meer keuzes voor een coalitie zijn.

Ook anderen spelen een rol in de onderhandelingen. De burgemeester bijvoorbeeld. Formeel wordt een burgemeester alleen geïnformeerd over de onderhandelingen, maar in de praktijk zijn er burgemeesters die dat breed opvatten. Zij vinden bijvoorbeeld dat ze verantwoordelijk zijn voor de overdracht of continuïteit van het bestuur. In beide gevallen bedoelen ze meestal dat ze niet teveel verandering willen. Daarnaast laten ambtenaren de nieuwe kandidaat-wethouders onder meer zien wat er al in gang is gezet. En externe organisaties en verenigingen grijpen de onderhandelingen aan om ook hun wensen aan het nieuw te vormen bestuur kenbaar te maken.

Voor en na de verkiezingen gebeurt dus veel. De kiezer heeft donderdag gesproken, maar in de keuze voor een coalitie en beleid wordt er behalve door de kiezer nog door vele anderen gepraat.

Julien van Ostaaijen is onderzoeker en docent lokaal bestuur en anti-establishment politiek aan de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, Tilburg University.